

від менталітету. Світогляд може мати наднаціональний характер, крім того, як масова свідомість він більш тісно пов'язаний з конкретним історичним моментом, ніж менталітет. Менталітет, на відміну від світогляду, належить до соціально–психологічного, а не ідеологічного рівня.

Отже, взаємодіючи зі світоглядом та масовою свідомістю, менталітет, тим не менш є цілком самостійною категорією, тісно пов'язаною з колективним несвідомим. Менталітет – це не тільки національно–специфічні риси, це вся сукупність світосприймаючих характеристик, властивих певному народу. Виокремлювати якусь певну групу рис і називати її «менталітетом» навряд чи є виправданим: світогляд народу є цілісним і обмеженим. Однак деякі риси можуть домінувати, що і створює особливу манеру бачення і дозволяє говорити про характерні риси певного народу.

Менталітет взаємодіє з процесами когніції, залишаючи на них свій відбиток, бере участь у самих цих процесах та структуруванні отриманих знань. Механізми когніції у своїй основі універсальні, розрізненості в отриманих знаннях визначаються розрізненостями у менталітетах народів.

Менталітет відбивається у різновидах картини світу з різним ступенем яскравості та повноти. У тих картинах світу, у формуванні яких пріоритетна роль належить раціональному, логічному мисленню, менталітет виявляється меншою мірою. Однак, як вважає Г. Д. Гачев, навіть німецька класична філософія, яка вважається універсальною, має відбиток німецького світобачення.

Різниця між менталітетом і картиною світу проходить насамперед по лінії свідомого / несвідомого, як вважають І. В. Кондаков та О. А. Петренко. Відповідно до ролі менталітету у процесах когніції можна зробити висновок, що ця різниця побудована на протиставленні динамічного та статистичного.

Як було зазначено вище, менталітет формує картину світу, а її побудова визначається особливостями менталітету. Щодо питання свідомості, то, напевне, як менталітет, так і картина світу певною мірою є усвідомленими їх носіями і деякою мірою вони є несвідомими. Межа між свідомим і несвідомим не є чіткою. Усі види діяльності, які відбуваються у свідомості, можуть відбуватися в обох станах. Про несвідомий зміст менталітету, який перетворюється на свідомий після того, як люди порівнюють себе з носіями іншої культури, пише І. Т. Дубов.

Аналізуючи менталітет, необхідно враховувати значну диференціацію усередині народу, яка призводить до того, що крім загальних рис національного менталітету, можливо говорити про менталітет окремих груп. Менталітет однакових соціокультурних груп різних мовних спільнот може бути більш схожим, ніж менталітет різних соціокультурних груп усередині однієї мовної спільноти. Саме тому, аналізуючи менталітет, необхідно враховувати як загальнонародні його риси, так і риси, властиві окремій соціальній групі.

Деякі слова необхідно сказати про термін «картина». Метафора як форма мислення відіграє важливу роль у розвитку науки. Доведено, що характер метафори, обраної для визначення того, чи іншого наукового поняття, істотно впливає на розробку цього поняття. Термін «картина» («мовна картина») передбачає плоске зображення,

зображення на полотні, хоча, можливо, з перспективою. Картина світу і, відповідно, мовна картина світу – це просторова структура і може бути сприйнята як картина у власному змісті цього слова тільки з невеличким доповненням: сучасна картина – голограма.

Мовна ж картина світу складається з багатьох фрагментів, одним із яких є пареміологічна картина світу. Менталітет, що виявляється у мовній картині світу, – це мовний менталітет.

Ovsienko A. S., student, Institute of Foreign Languages of the National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), sveta0985309009@gmail.com

Paremiology as a means of reflecting the mentality of the German people

The concept of "mentality", which is an innovation of modern scientific paradigm, but already quite long hold the attention of Western scientists, has no clear definition and is characterized by vagueness. There is a narrow understanding of the mentality as a sustainable mindset, as a concept, is very close to the German Weltanschauung - world view. Every nation has its own mentality, which determines the picture of the world.

Keywords: paremiology, mentality, scientific paradigm.

Овсиенко А. С., студентка, Інститут іноземної філології Національного педагогічного університета ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), sveta0985309009@gmail.com

Паремии как средство отображения менталитета немецкого народа

Понятие «менталитет», которое является новшеством современной научной парадигмы, однако уже довольно долго удерживает внимание западных ученых, не имеет однозначного определения и характеризуется расплывчатостью. Существует узкое понимание менталитета как устойчивого склада ума, как понятие, очень близкое к немецкому Weltanschauung - мировоззрение. Каждый народ имеет свой склад мышления, который и определяет картину мира.

Ключевые слова: паремии, менталитет, научная парадигма.

* * *

УДК 130.2:159.922.4

Шкіль С. О.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії, Національний університет
біоресурсів і природокористування України
(Україна, Київ), lauby@meta.ua

ТРАДИЦІЙНІ РОСІЙСЬКІ СВІТОГЛЯДНІ НАРАТИВИ

Досліджено феномен традиційних російських світоглядних наративів, що виступають змістоутворюючою домінуючою частиною російських етноментальних психологічних структур, на яких базується притаманне росіянам світосприйняття. Обґрунтовано, що вивчення російського релігійного, соціокультурного та політичного сьогодення неможливе без детального аналізу історичних і психологічних передумов формування російського світобачення.

Ключові слова: Росія, Візантія, православ'я, світогляд, наративи, цивілізація, історія, архетип.

Формування та розвиток культурного коду будь-якої цивілізації, що стає основою мислення певної нації, є складним і багатограним процесом, на який одночасно впливають багато різноманітних факторів. Дослідження цього процесу ускладнене насамперед вивченням історико–культурного та психологічного підґрунтя, що лежить в основі притаманного цим цивілізаціям світосприйняття. Вивчаючи російське сьогодення, неможливо не звертати увагу на всю багатогранність історичного й культурного минулого Росії. Проїшовши унікальний історичний шлях, російська культура увірбалася в себе одразу декілька культурних моделей. Будучи культурою міметичною, вона запозичила певні

психологічні особливості культур, що мали той чи інший вплив на процес формування російського колективного несвідомого. Пасивна за своєю суттю російська культура абсорбувала будь-які наративи, перетворюючи їх на частину народної свідомості. Дослідження цих наративів необхідно починати з ретроспективного аналізу російського культурного досвіду, що базується одночасно на декількох культурних парадигмах, які несуть у собі психологічні відбитки минулого. Актуальність такого ретроспективного методу полягає у тому, що дослідження вищезазначених історичних передумов виникнення російського соціокультурного коду допомагає зрозуміти поточні політичні та релігійні процеси, що впливають на розвиток сучасного російського державного міфу.

Ставимо перед собою завдання за допомогою ретроспективного аналізу психологічних і культурних передумов формування ключових російських релігійних та світських наративів провести феноменологічний аналіз російської наративної матриці, дослідити провідні традиційні наративи. Саме в цьому і полягає мета представленої наукової статті.

Оригінальне дослідження традиційних російських світських наративів потребує якісно нової методології. У межах запропонованої публікації автор пропонує застосувати методологічний підхід українських дослідників Олени Донченко та Юрія Романенка, що базується на використанні психоаналітичної традиції К. Г. Юнга у відношенні до дослідження антропологічного й історичного матеріалу. Використовуючи юнгіанську традицію, О. Донченко та Ю. Романенко дослідили феноменологію візантійського мислення, класифікували базові архетипи візантійської культури, окреслили напрямки впливу візантизму на формування російського соціокультурного бекграунду. При формуванні теоретичної бази цього дослідження також були використані праці Анджей Валіцького, Ігоря Немчинова, Андрія Окари.

Будь-яке дослідження російської традиційної культури необхідно розпочинати з визначення питання цивілізаційної приналежності цієї країни. Будучи найбільшою країною світу, Росія розташована на території двох континентів – Європи та Азії. Ці дві частини світу втілюють у собі дві протилежні культурні матриці, два несумісних один з одним світогляди. Поєднуючи у собі Схід і Захід, Росія створює унікальний соціокультурний феномен, головною особливістю якого є суперечливий світогляд росіян і загадковість їх культури. Визначення Росії як окремої цивілізації – суперечливе у наукових колах питання, але одноставною буде констатація того факту, що у цій країні існують власні фундаментальні, відмінні від Сходу та Заходу, культурні особливості, які створюють її неповторний колорит. Ці специфічні характеристики актуалізуються в культурній спадщині народу у вигляді традиційних наративів. Однією з головних особливостей російської ментальності є перманентний пошук власної ідентичності, що обумовлений специфічними географічними, історичними та соціокультурними характеристиками країни. Цей пошук не припинявся протягом усієї російської історії. Він дрейфував між контрастними полюсами візантійської релігійності, загарбницького імперіалізму та комуністичної ідеології.

Відомий дослідник російського традиціоналізму Анджей Валіцький зазначає, що всі суспільно-політичні ідеології мають під собою світоглядний аспект, а, отже,

для розуміння російського ідеологічного сьогодення нам необхідно дослідити світогляд росіян, визначити, які особливості світобачення є притаманними саме цьому етносу та яким чином ці особливості виявили себе у культурі й ментальності росіян [2, с. 11]. У межах цієї статті перед нами не стоїть завдання концентрувати увагу на історичному чи психологічному підґрунті формування російської ідеології, ми лише окреслимо коло причинно-наслідкових зв'язків, спробуємо встановити зв'язок між історичними, психологічними й ідеологічними феноменами російської культури. Перед нами стоїть завдання дослідити механіку формування традиційних наративів під впливом характерних історичних процесів і культурних особливостей.

Процес формування російського традиційного світогляду умовно можна поділити на три етапи: генези, розвитку та канонізації. Генеза російської традиційності відбувається в рамках візантійської культури та поширюється в період її розповсюдження на східнослов'янських землях у вигляді православ'я. Періодом трансформації стала доба московського царства та ранній імперський період, коли відбувалася адаптація візантійської матриці до місцевих реалій. Канонізація ж розпочалася приблизно наприкінці XVIII – на початку XIX століття, коли в Росії під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників сформувався запит на пошук власної історичної ідентичності.

Отже, що є типовим для російського світобачення? Не вдаючись в деталі, можемо одразу вирізнити ряд культурних особливостей, що відрізняють росіян від інших, бодай навіть східнослов'янських народів. Умовно розділивши ці особливості на духовні та світські, можемо констатувати, що до базових характеристик духовної культури росіян можна зарахувати такі категорії, як утопізм, колективізм, догматичність мислення, віра в богообраність, релігійна пасивність. Світська культура, що формувалася під впливом тоталітарної керівної моделі, розробила власну категоріальну матрицю, характерними особливостями якої є мислення в рамках дихотомії «свій-чужий», конспірологічність, колосальний розрив між словами й діями, безвідповідальність, безініціативність, політична пасивність. Формування цих світоглядних особливостей – наслідок складного історичного шляху Росії, на який впливало одразу багато чинників: від православ'я до географічних особливостей регіону. Вони сформували особливий тип мислення, що вирізняє росіян поміж інших народів. Розглядаючи різні варіанти визначення терміну «цивілізація», російський дослідник Андрій Окара зазначає, що головний критерій цивілізації – це наявність певного набору трансцендентних уявлень про буття, абсолютну реальність, час, вічність, сенс існування і т.д. Водночас, цивілізації є більш стійкими асоціаціями, ніж імперії, національні, державні та культурно-мовні спільності. Цивілізацію прийнято розглядати як найвищий рівень культурно-ціннісної консолідації, проте, слід зазначити, що цивілізація – це не застиглий у часі «культурно-історичний тип», а живий процес, – як відзначає А. Окара [5, с. 13].

Орієнтуючись на таке розуміння феномену цивілізації, можна констатувати, що Росія певною мірою належить до окремої цивілізації, проте розуміння її кордонів є ширшим за межі території сучасної Російської Федерації. Ця цивілізація – цивілізація східнохристиянська,

культурна ідентичність якої сформована під впливом середньовічної наддержави – Візантійської імперії. В орбіту цієї цивілізації потрапляють території, до яких Візантія імпортувала власну версію християнства, а разом із нею і власне світобачення. Через це жодна з існуючих держав, на теренах якої домінує християнство східного зразка, не може претендувати на центральну позицію у східнохристиянській цивілізації. Київ, Москва, Бухарест і Софія – усі вони однаковою мірою є заручниками Константинополя, а, отже, історичний центр візантійського християнства не є частиною сучасного політичного ландшафту, він проектується у минуле, залишаючись за рамками політичних суперечок сьогодення. Ю. Романенко та О. Донченко вказують на те, що однією із базових особливостей візантійського мислення є залежність від минулого. Відповідно, розгляд російського традиціоналізму є неможливим без ретроспективного аналізу візантійського підґрунтя російської ментальності.

Візантійська імперія являла собою унікальне цивілізаційне утворення, що одночасно поєднувало в собі багаж еллінської мудрості, римської правової системи, бюрократичної керівної моделі та східного деспотизму. Однак ще одним важливим фактором візантійського буття було протиставлення себе варварському Заходу. Досліджуючи психологічне підґрунтя цього феномену, Ю. Романенко та О. Донченко, опираючись на юнґіанську традицію, у тексті своєї монографії сформулювали цікаву теорію, згідно з якою протистояння між візантійським Сходом і варварським Заходом несе відбиток гендерної дихотомії, що актуалізувалася в архетипах чоловічого та жіночого начал (інь та ян). У цій архетипній моделі Захід уособлює активне, руйнівне, домінуюче чоловіче начало, водночас як Схід постає пасивним, екзекутивним жіночим началом, головною функцією якого є збереження [3, с. 121]. Опіраючись на подібне тлумачення, дослідники стверджують, що формування «жіночої» психологічної моделі у візантизмі відбулося під впливом багатьох зовнішніх і внутрішніх чинників. Історія Візантії – це історія руху від процвітання до занепаду, історія з періодичними сплесками культурного відродження. Протягом всього свого існування тисячолітня імперія поступово втрачала території, тонула у вирі внутрішніх суспільно-політичних негараздів, ставала жертвою іноземних інтервенцій. Така історична атмосфера стала запорукою формування саме «жіночого» психотипу візантійців. Постійне почуття нестабільності (як зовнішньої, так і внутрішньої) викликало стан постійного стресу та вплинуло на розвиток таких важливих особливостей візантійської ментальності, як екзекутивність, консерватизм, ізоляціонізм, схильність до споглядання й естетизації [3, с. 118–119].

Душею візантійського буття була східна версія християнства – православ'я. Саме воно абсорбувало в себе всі культурні здобутки Східної римської імперії та психологічні особливості її мешканців. Але й релігійне життя багато в чому несло відбитки візантійської психологічної «жіночності». Остання виражалася у нехарактерній для Заходу контрастності буття, що одночасно поєднувала неймовірного рівня жорстокість і тонкий естетизм, які існували на фоні всепоглинаючої екзистенційної пасивності, здатності підкорюватися будь-яким зовнішнім обставинам. Таке світосприйняття сформувало характерні особливості православ'я, яке

завдяки візантійському впливу поширилося у більшості країн Східної Європи та в свою чергу вплинуло на місцеві культури, зокрема і на російську. Східне християнство, що несло на собі відбиток візантійської соціокультурної дійсності, мало нетипові для активного західного психотипу риси, як-от: відсторонене ставлення до будь-яких життєвих подій, схильність до релігійної естетизації та характерну для всього візантизму двозначність, що виражалася у розриві між словами й діями [3, с. 124].

Екзекутивна візантійська психокультура сформувала не лише характерні риси східного християнства, а й унікальний інтегральний тип суб'єкта, характерними особливостями якого були одночасна учнівська залежність від культури та перебування у стані постійної зачарованості. Цей суб'єкт став своєрідною іконою, що у подальшому транслювалася в будь-якій зараженій візантизмом культурі через її постійне копіювання. У межах спільної монографії Ю. Романенко та О. Донченко вивели деякі особливості цього суб'єкта, що впливав на образ вічно юного, інфантильного маргінала, який живе чистим сьогоденням, не вірить в успіх чесної праці, проте довіряє злочину, бо в ньому дуалізм між твариною та дитиною Божою доведено до граничної точки. Цей суб'єкт виправдовує відсутність елементарної моралі естетичним максималізмом, який є достатньо «простим та задушевним», щоб закрити очі навіть на страждання близьких, не бачити за деревами лісу, ставити гру в життя вище за саме життя [3, с. 166].

Звісно, що вищезгаданий інтегральний тип візантійської культури не міг існувати у вакуумі, він видозмінював дійсність, наповнюючи її архетипами, породженими його психологічними особливостями. Ю. Романенко та О. Донченко виявили п'ятнадцять базових архетипів візантійської психокультури, серед яких окремі виглядають цікавими в світлі дослідження російських традиційних наративів. Більшість дослідників традиційної російської культури з легкістю впізнають візантійські за походженням архетипи «вічного учня», «звеличення юродивого», «домінування уречевленого над процесуальним», «тотожності істини і влади», «ідеалізації старовини» та деякі інші. Як буде видно далі, ці психологічні кліше доволі сильно вплинуть на формування російського світобачення, пройдуть крізь віки та міцно закріпляться у несвідомому не лише росіян, а й окремих інших східнослов'янських народів.

У дилемі вибору віри князь Володимир обирав і цивілізаційну модель, закладаючи програму розвитку культури на багато століть вперед. Зробивши вибір на користь Візантії, він експортував на Русь готову культуру, що, на думку Миколи Бердяєва, поєднавшись зі слов'янською любов'ю до природи, стала запорукою формування місцевої версії православної культури. У результаті цього поєднання природно-язичницький елемент увійшов і в російське християнство, – відзначає філософ [1, с. 8].

На думку українських дослідників Ю. Романенка та О. Донченко, вибір князя Володимира був очевидним саме тому, що православне християнство, на відміну від католицизму, дає змогу поєднувати фальшиву імітативність релігійних обрядів з язичницькою «вольницею», вдавати з себе благородних та добродесних і, водночас, не утискати свою біологічну безпосередність [3, с. 162]. Таке твердження у поєднанні з фактом довгострокового

дворів'я, що існувало на теренах Київської Русі, чітко малює картину формування східнослов'янського психологічного портрету, що актуалізувався під впливом низки важливих чинників: оригінального східнослов'янського язичництва, насадженого «згори» візантійського християнства та таких зовнішніх факторів, як варязька чи монголо-татарська керівні моделі.

Окрім вищезгаданих візантійських соціокультурних особливостей, східнослов'янський, зокрема російський, психотип увібрав у себе ще одну нехарактерну для візантизму особливість – особливе ставлення до влади. Незважаючи на весь сакральний пафос візантійського владного офіціозу, візантієць на рівні повсякденного життя сприймав владу як щось тимчасове. Він погоджувався з тим, що будь-яка влада від Бога, якою б деспотичною вона не була. Водночас східні слов'яни, зокрема росіяни, сприймали владу як зовнішню, прийшлу, принесену силу. Цей факт багато в чому пояснює актуальність моделі «свій-чужий» у російській традиційній культурі. Досліджуючи це питання, Ігор Немчинов стверджує, що така дихотомія остаточно канонізувалася вже у часи правління Івана Грозного [4, с. 13]. Важливо зазначити, що таке сприйняття влади однозначно сформувалося не на порожньому місці. Аналізуючи історичний досвід східних слов'ян, можемо з впевненістю констатувати, що історично «чужими» тією чи іншою мірою були всі представники панівного класу: князі варязького походження, монголо-татари, царські опричники, франкомовні дворяни. Розглядаючи цей феномен, російський релігійний філософ Микола Бердяєв зазначає, що на рівні простого народу росіянам завжди було притаманне сприйняття панівного класу як раси чужинців [1, с. 13].

У свою чергу, важливою історичною віхою, що сформувала російській світогляд, стало трьохсотлітнє панування на теренах сучасної Росії ординських завойовників. Автори книги «Архетипи соціального життя та політика» стверджують, що панування Орди в жодному разі не слід розглядати як одностайно негативне явище. Цей період, за словами дослідників, став часом поєднання візантійського, слов'янського й татарського психологічних елементів. Від цього союзу народився новий соціокультурний тип – російський, який увібрав у себе характерні особливості візантійського мислення, слов'янську чуттєвість та азійську керівну модель, ґрунтовану на жорстокості та колективізмі [3, с. 268–269]. Цей синтез лише збільшив градус протиріч, загостривши якості візантійського психотипу. Ординський і московський періоди історії Росії стали часом переосмислення візантійського психокультурного спадку та перетворення його на оригінальний російський світогляд.

Падіння Візантійської імперії в XV столітті відкрило нові горизонти ідеологічних можливостей багатьом її нащадкам. Ці можливості перш за все виявили себе у вигляді певних наративів, що почали поширюватися теренами всіх православних держав. Найбільш важливим ідеологічним здобутком вищезгаданого періоду стає наратив про «істинне царство», що актуалізувався в тогочасній пропагандистській моделі «Москва – Третій Рим». Прийшовши до Московії разом із династичним шлюбом Івана III зі спадкоємицею візантійського трону Софією Палеолог, наратив про «істинне царство» швидко став частиною тогочасної російської державної ідеології.

Коріння цього наративу слід вбачати у візантійському ізоляціонізмі та вірі в есхатологічну місію Східної римської імперії залишатися єдиним обраним Богом царством до Другого Пришествя. Наслідком абсорбування цих ідей у російську ідеологічну модель стало те, що московські князі, а потім і царі, усвідомлювали себе спадкоємцями візантійського трону. Разом із імперським пафосом на них падала відповідальність за збереження чистоти православної віри та весь набір візантійських есхатологічних уявлень. Водночас Андрій Окара зазначає, що поширення подібних наративів було типовим для східнослов'янських країн поствізантійської культури та було пов'язане з процесом пошуку сакральних центрів. Так, на звання «Третього Риму», окрім Москви, претендувала тогочасна болгарська столиця – Тирново [5, с. 45].

Під впливом подібних месіанських наративів Московія поступово почала сублимувати власні комплекси меншовартості, породжені віками ординської окупації. Результатом цього процесу стало загальнонаціональне роздування почуття власної важливості, що в свою чергу вилилося у розвиток ізоляціоністської суспільно-політичної моделі. Російський релігійний філософ Георгій Федотов зазначає, що до того відкрита, постійно контактуюча з Заходом країна починає закриватися, поступово успадковуючи візантійську ізоляціоністську модель [6, с. 281]. Варто зазначити, що наратив про необхідність державного ізоляціонізму поступово канонізувався у російській політичній практиці, перетворившись на універсальну модель поведінки, яка актуалізується із запуском процесу тоталітаризації влади. Так, ізоляціоністська модель домінувала у російській історії у періоди правління Івана Грозного, Миколи I та у радянські часи. Кожний із цих історичних етапів також характеризувався актуалізацією тотального з ізоляціоністським наративом про превалювання всього російського над західним. Наратив про «істинне царство» став оригінальним гібридом цих двох концепцій. Він трансформував у собі цілий ряд «дочірних» у відношенні до нього наративів. Саме з проникненням до Росії наративу про «істинне царство» сформувалася ціла наративна матриця, до якої зараховуються наступні традиційні російські наративи:

- типова для візантійської, але не типова для руської культури критика католицизму і загалом Заходу;
- віра в есхатологічну місію Росії стати останнім ковчегом спасіння в царстві антихриста;
- видозмінений візантійський наратив про домінування «своєї» культури над «чужою» та культури над досвідом;
- конспірологічність мислення, віра в наявність антиросійських змов як зовні, так і в межах країни.

Наратив про «істинне царство» зазнав цікавих трансформацій у народній свідомості. Це питання потребує окремої уваги саме через його особливе значення в процесі формування базових патернів колективного несвідомого росіян. У народній свідомості цей наратив кристалізувався в легендах про град Кітеж, що кожного разу зникає під водами озера. Ця міфологема яскраво демонструє народне уявлення про сутність «істинного царства»: на відміну від державного офіціозу, що проголошував Московію «Третім Римом», народна свідомість відмовляла державі у статусі «істинного царства». Причиною тому слугувала повсякденна несправедливість і деспотизм, що були

невід'ємними частинами російської політичної дійсності. Звісно, що у народній свідомості повна несправедливостей держава, втілена у правлінні «чужих», не має права претендувати на звання «істинного царства». Для простих росіян цей наратив поєднався з євангельським образом «Царства Небесного». Ігноруючи слова Христа про те, що його Царство не від світу цього, російське колективне несвідоме спокусилося ідеєю можливості втілення Божого Царства на Землі. Саме тут актуалізується есхатологічна місія російського народу – пошук граду Кітежа. У цій народній есхатології М. Бердяєв вбачав коріння російської комуністичної утопії [1, с. 11].

Розглянутий у рамках цієї статті феномен традиційних російських релігійних і світських наративів вперше аналізувався за допомогою методології, яку запропонували українські дослідники Олена Донченко та Юрій Романенко. Оригінальність цього дослідження полягає в тому, що розглянуте питання аналізується за допомогою юнгіанської моделі архетипів. Використовуючи цей метод, автору статті вдалося дійти до висновків, що процес формування російських традиційних наративів відбувався в три етапи: етап становлення в рамках візантійської психокультури, етап трансляції, що відбувалася в період між хрещенням Київської Русі та формуванням російської державності, та етап канонізації, що мала місце після реформ Петра I. На першому етапі розглянуті наративи проходили процес формування, під час якого вони увібрали притаманні візантійській психокультурі особливості. Необхідно зазначити, що розвиток візантизму був обумовлений багатьма факторами, серед яких тоталітарний характер влади, постійна політична нестабільність, необхідність протистояти зовнішнім ворогам. Ці фактори вплинули на розвиток таких психокультурних особливостей візантизму як пасивність, схильність до ізоляціонізму, переконання у домінуванні власної культури над іншими, екзекутивність. У наслідок культурного, економічного та релігійного протистояння з країнами Європи, провідною світоглядною дихомією візантизму стало протиставлення «Схід – Захід». Подальші етапи формування російських традиційних наративів розкриємо в наступних наукових публікаціях.

Список використаних джерел

1. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма / Н. А. Бердяев. – М.: Наука, 1990. – 224 с.
2. Валицкий А. В полони консервативной утопии. Структура и видозмни российского словянофильства / А. Валицкий. – К.: Основи, 1998. – 710 с.
3. Донченко О. Архетипы социального життя та політика (Глибинні релюгятиви психополітичного повсякдення): Монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
4. Немчинов И. Структура «своего» та «чужого» у російській ідентичності. Дослідження з філософії історії в Росії XVIII – XIX ст. / И. Немчинов. – Вінниця: О. Власюк, 2009. – 120 с.
5. Окара А. Н. В окрестностях Нового Константинополя, или восточнохристианская цивилизация перед лицом новейшего хаосопорядка / А. Н. Окара // Цивилизационные активы и цивилизационные рамки национальной российской политики. Материалы научного семинара. – М.: Научный эксперт, 2008. – С.9–53.
6. Федотов Г. П. Судьба и грехи России / Г. П. Федотов. – К.: София, 1992. – 333 с.

References

1. Berdiaev N. A. Istoki i smysl russkoho kommunizma / N. A. Berdiaev. – M.: Nauka, 1990. – 224 s.
2. Valits'kyi A. V poloni konservativnoi utopii. Struktura i vydozminy rosiis'koho slovianofil'stva / A. Valits'kyi. – K.: Osnovy, 1998. – 710 s.

3. Donchenko O. Arkhetypy sotsial'noho zhyttia ta polityka (Hlybnyni reguliatyvy psykhopolitychnoho povsiakdennia): Monografiia / O. Donchenko, Iu. Romanenko. – K.: Lybid', 2001. – 334 s.

4. Nemchynov I. Struktura «svoho» ta «zhuzhoho» u rosiis'kii identychnosti. Doslidzhennia z filosofii istorii v Rosii XVIII – XIX st. / I. Nemchynov. – Vinnytsia: O. Vlasiuk, 2009. – 120 s.

5. Okara A. N. V okrestnostiakh Novoho Konstantinopolia, ili vostochnokhristianskaia tsivilizatsiia pered litsom noveisheho khaosoporiadka / A. N. Okara // Tsyvilizatsionnye aktivy i tsyvilizatsyonnye ramki natsional'noi rossiiskoi politiki. Materialy nauchnoho seminaru. – M.: Nauchnyi ekspert, 2008. – S.9–53.

6. Fedotov G. P. Sud'ba i grekhi Rossii / G. P. Fedotov. – K.: Sofia, 1992. – 333 s.

Shkil S. O., Ph.D. in Philosophy, Assistant Professor of the Philosophical Department of the National Bio resources and Nature Management University of Ukraine (Ukraine, Kyiv), lauby@meta.ua

The traditional Russian worldview narratives

The phenomenon of the traditional Russian worldview narratives, projecting a meaningful way the dominant part of the Russian ethnic mental psychological structures on which to base inherent Russians worldview are investigated. It is proved that the study of Russian religious, socio-cultural and political present is impossible without a detailed analysis of the historical and psychological preconditions for the formation of the Russian world.

Keywords: Russia, Byzantium, Orthodoxy, narratives, civilization, history, archetype, worldview.

Шкіль С. А., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет біоресурсів і природопольовання України (Україна, Київ), lauby@meta.ua

Традиционные российские мировоззренческие нарративы

Исследовано феномен традиционных российских мировоззренческих нарративов, выступающих содержательно образующей доминирующей частью российских этноментальных психологических структур, на которых базируется присущее россиянам мировосприятие. Обосновано, что изучение русского религиозного, социокультурного и политического настоящего невозможно без детального анализа исторических и психологических предпосылок формирования российского мировоззрения.

Ключевые слова: Россия, Византия, православие, мировоззрение, нарративы, цивилизация, история, архетип.

УДК 1:81+316

Лігус М. В.,
магістр філософського факультету, Київський
Національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), maria-ligus@yandex.ru

ПЕРФОРМАТИВНИЙ ПОВОРОТ У МУЗИЦІ (ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Музичне виконавство розглядається із позицій концепції культурної прагматики Джефрі Александера. Крізь призму історії виявляються передумови постанови музичного виконавства в епоху Відродження та його трансформації у ХХ столітті. Значна увага приділяється аналізу взамовідношення компонентів комунікативної тріади «композитор-виконавець-публіка», зміні соціальних ролей цих акторів у сучасному музичному житті. Автор визначає особливості сучасного музичного перформансу та специфіку його складових. Через аналіз історичних змін елементів музичного виконавства як соціального перформансу формується відповідний образ музики як соціального перформансу в різні історичні періоди. Автор звертається до аналізу сучасного європейського, зокрема, українського досвіду музичного виконавства, флешмобів та артмобів. Це дозволяє зробити висновок про якісно новий музичний перформанс, починаючи із ХХ століття.

Ключові слова: культурна прагматика, перформанс, музика, орис-музика, музика орис-posth, актор, мізансцена, аудиторія, засоби символічного виробництва, соціальна влада, колективні увялення, просьюмер, флешмоб.

Дослідження соціальних аспектів сучасного історико-культурного процесу нерозривно пов'язане з проблемою перформативної природи соціальності. Вивчення цієї проблеми дедалі набуває актуальності в суспільних науках, виходячи далеко за межі мистецтвознавчих